

Отримано: 31 березня 2022 року

Прорецензовано: 06 квітня 2022 року

Прийнято до друку: 08 квітня 2022 року

e-mail: viktoriya.machek01@upol.cz

DOI: 10.25264/2519-2558-2022-13(81)-81-86

Мачек В. П. Фемінативи в текстах словацького народного корпусу 20–30 р. 20 ст. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2022. Вип. 13(81). С. 81–86.УДК: 811.162.4'366 : 80182 „192/193“
ORCID: <https://orcid.org/0000-0000-0000-0000>**Мачек Вікторія Петрівна,**
аспірантка,
Університет ім. Ф. Палацького в Оломоуці**ФЕМІНАТИВИ В ТЕКСТАХ СЛОВАЦЬКОГО НАРОДНОГО КОРПУСУ 20–30 Р. 20 СТ.¹**

Стаття присвячена стану розвитку фемінативної підсистеми словацької мови у 20–30 р. 20 ст. На матеріалі текстів Словацького національного корпусу вивчено продуктивність основних словотвірних фемінізувальних формантів словацької мови, досліджено частотність вживання назв особи жіночої статі різних лексико-семантичних груп, проаналізовано ступінь соціалізації жінки у суспільстві зазначеного періоду та його відображення у мові із залученням ілюстративного матеріалу. Окреслено характер і традицію розвитку фемінативної підсистеми словацької мови, а також вплив на цю підсистему сусідньої чеської мови, які у період існування спільного Чехословацького державного утворення були неминучими. Особлива увага приділена характеристиці фемінативів на позначення жінки як соціально активної особи. Помічено тенденції до регулярності творення парних жіночих корелятивів до чоловічих родо-особових назв. Результати дослідження можуть бути використані для вивчення певних мовних процесів у слов'янських мовах у зіставному аспекті, зокрема, для дослідження жіночого лексику західноукраїнського варіанта української мови, який, як відомо, у 20–30 р. 20 ст. розвивався у тісному контакті з мовами західних слов'ян.

Ключові слова: жіноча особова назва, фемінатив, родо-особова форма, словацька мова, лексико-семантична група, фемінізувальний формант.

Viktoriya Machek,
PhD student,
F. Palatsky University in Olomouc**FEMININITIES IN THE TEXTS OF THE SLOVAK PEOPLE'S CORPUS
20–30 TH. OF THE 20TH CENTURY**

Changes in the women's social status, their establishment in various spheres of professional and socio-political activities have led to the need to present women in life spheres, including those that have traditionally been considered male. Therefore, it is quite logical that in the Slavic languages, which developed in the space of post-patriarchal society, the female names are most often formed from male personal names. However, the regularity of their creation, even in closely related languages, is different. The article is devoted to the Slovak language in the 20s and 30s of the 20th century feminine subsystem development state. The productivity of the main word-forming feminizing forms of the Slovak language is studied on the basis of the texts of the Slovak National Corpus, the frequency of using female names of different lexical and semantic groups is studied, the character and tradition of the development of the Slovak language feminine subsystem, the neighboring Czech language influences on this subsystem, which were inevitable during the existence of the joint Czechoslovak state formation, are outlined. Particular attention is paid to the characterization of femininities to denote a woman as a socially active person. There are tendencies to the regularity of the creation of paired female correlates to male gender and personal names. The results of the research can be used to study certain language processes in Slavic languages in a comparative aspect, in particular, to study the female lexicon of the Western Ukrainian version of the Ukrainian language, which in the 20-30s of the 20th century developed in close contact with the languages of the Western Slavs.

Keywords: female personal name, femininity, gender-personal form, Slovak language, lexical-semantic group, feminizing formant.

Зміни в соціальному та суспільному статусі жінок, їх утвердження у різних сферах професійної та громадсько-політичної діяльності призвели до потреби презентувати жінку у сферах життя, зокрема й у тих, які традиційно вважалися чоловічими. Тому цілком логічно, що у слов'янських мовах, які розвинулися на просторі постпатріархального суспільства, найменування осіб жіночого роду найчастіше утворюються від чоловічих особових назв. Проте регулярність їх творення навіть у близькоспоріднених мовах різна.

Досліджуючи проблему гендерного маркування назв газет, що виходили в 20-40 р. 20 ст. на радянській Україні, дослідниця О. Подою зазначає, що причиною відсутності значної кількості жіночих особових найменувань, які утворювалися від іменників чоловічої статі за сталим чи тимчасовим заняттям, професією, соціальним станом була обмеженість жіночої діяльності лише працею в межах родини, в той час як нове соціалістичне життя було переповнене новими професіями й фахами, які ще не були до кінця опановані навіть чоловіками, а тому очікувати на появу фемінативів було б нелогічно [2, с. 203]. У сучасному ж суспільстві, не зважаючи на значно вищий ступінь соціалізації жінки, її мовні позначення як соціально активної особи з'являються не відразу. Дослідники зазначають: і попри стрімке зростання кількості професій та видів діяльності й появу об'єктивних підстав, у мовах з андроцентричним принципом граматичної та словотвірної будови мова не завжди „встигає“ реагувати на такі швидкі зміни, тож фемінативна система неминуче відстає від системи відповідних назв чоловічої статі [3, с. 16].

Метою цього дослідження є спроба дослідити, наскільки у період, окреслений О. Подою „встигала“ на нові соціальні процеси реагувати словацька мова, яка на територіях Підкарпатської Русі неunikно контактувала з українською.

¹ Zpracování a vydání publikace bylo umožněno díky účelové podpoře na specifický vysokoškolský výzkum udělené Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR Univerzitě Palackého v Olomouci (IGA_FF_2021_009).

Словацька мова, як відомо, належить до мов з чітким розрізненням словотвірних форм за біологічним родом [20, с. 26]. І у ній на заваді творення родо-особового корелята до певної особової назви чоловічого чи жіночого роду може бути лише відсутність денотата, тобто, коли певний стан людини, фізіологічні особливості, рід діяльності, посада тощо оцінювались суспільством виключно як чоловічі або жіночі: *hrobár, kamenár, baník, generál, rytier, vladýka; chyžná, balerína, modistka, šestonedielka* тощо [16, с. 126]. Однак у сучасній мові у зв'язку з високим ступенем соціалізації жінки та суспільними процесами, спрямованими на усунення гендерної нерівності, жіночі назви утворюються практично до всіх чоловічих номінантів на позначення особи за професією та родом діяльності: *agronómka, dôstojníčka, majsterka, ministerka, poručička, prírodovedkyňa* тощо [16, с. 126].

Дослідження проблеми творення жіночих особових назв у словацькому мовознавстві має давню традицію. Спробу встановити певні правила, які б регулювали творення назв осіб жіночої статі від чоловічих особових назв знаходимо уже в працях А. Бернолака [17, с. 436–440], й відтоді вона розглядається в рамках загальних студій з лексикології, словотвору, дериватології [9; 15; 16; 20]. У 20 ст. дана проблема піднімається на сторінках мовознавчих часописів [6; 7; 10; 14]. Прикметно, що сучасні розвідки в галузі творення та вживання жіночих особових назв частіше мають характер гендерно спрямованих досліджень, зокрема, у контексті рекомендацій Євросоюзу та Ради Європи щодо використання „родово важливої“ мови та усунення „мовного сексизму“ в офіційних словацьких документах [5; 21; 22], або стосуються творення, вживання чи відмінювання онімних жіночих назв, переважно регіональних або іноземного походження [11]. Дослідження словотвірних засобів та способів творення та використання жіночих апелятивних назв у сучасному мовознавстві носять епізодичний характер, адже творення фемінативів у словацькій мові є явищем, яке має давню традицію і регулюється чіткими правилами на мовною нормою. Такі дослідження зазвичай відображають порівняльний аспект і кореспондують з іншими слов'янськими та неслов'янськими мовами, зокрема й з українською [4; 13].

Розглядаючи питання засобів та способів мовної об'єктивації категорій роду та статі з початку 20 ст., словацькі мовознавці оперують традиційно термінами: *ženské pomenovania, názvy osôb ženského rodu, odvodené názvy osôb ženského rodu, prechýlené mená* (Л. Двонч, Ю. Фурдік, Я. Горецький, Й. Містрік та ін.). Однак в останні десятиліття дослідники-словаксти активно оперують і таким поняттям як *feminatívum* (Я. Кредатусова, М. Соколова, М. Олоштяк та ін.). Й. Павлович у „Лексикології словацької мови“, наводячи приклади модифікаційних дериватів, серед інших їх презентантів вказує і „feminatíva (prechýlené mená), a to tak pri osobách, napr. *sused – sused(k)a*, ako aj pri zvieratách, napr. *lev – levica*“ [18, с. 37], а *prechýľovanie* трактує як „tvorenie feminatív, t.j. ženských pomenovaní od osôb mužského rodu a ženských podôb k názvom zvierat pomocou slovotvorných prípon“ [18, с. 37].

М. Соколова як „prechýlené názvy“ розглядає передусім „feminatíva“, як наслідок соціального статусу чоловіка та жінки у суспільстві [20, с. 26]. У даній статті на позначення назв осіб жіночої статі ми будемо оперувати терміном *фемінатив*.

Предметом даного дослідження стали фемінативи 20–30 років ХХ ст. із суфіксами *-ka, -ica, -yňa*, які дослідники словацької мови характеризують як найбільш продуктивні для творення жіночих особових назв [20, с. 26].

Відомо, що словацька мова впродовж свого розвитку постійно зазнавала впливу сусідньої чеської мови, яка вже в XIV ст., проникнувши на територію Словаччини стала тут використовуватись у якості літературної. Ці впливи продовжувались і у ХХ ст. Виникнення єдиної держави Чехословаччини у 1918 році, з одного боку, сприятливо відобразилося на розвитку словацької мови. Вона стала державною мовою та мовою шкільництва. Словацькою мовою почали виходити періодичні видання, визначна роль у яких належала відродженій Матиці Словацькій. З іншого боку – на розвиток мови негативно вплинули спроби максимально наблизити словацьку мовну норму до норми чеської та створити, таким чином, спільну чехословацьку мову у двох версіях – чеській та словацькій. Перші „Правила словацького правопису“, що мали на меті передусім встановити чіткі правописні норми, були видані чехом, головою Мовознавчого відділення Матиці Словацької та спеціальної правописної комісії В. Важним (1931). За основу автор взяв „Правила чеського правопису“ та, згідно з рекомендаціями щодо максимального зближення мов двох народів – чеського та словацького, не рекомендував використовувати слова, що виразно різняться у словацькій та чеській мовах. Натомість значна частина словацького суспільства з обуренням прийняла такі зміни, розпочалася боротьба за словацький правопис та літературну мову. Мовознавча спільнота розділилась на два табори: на прихильників чехословацької мови на чолі з В. Важним та на пуристів, які під керівництвом Г. Вартка згуртувались навколо часопису *Slovenská reč* [12, с. 80–87]. Таким чином, період 20–30 років ХХ ст. характеризується як пошуком та становленням питомо „своїх“ лексичних, граматичних та правописних норм, так і великою кількістю чехізмів, розхитуванням літературних норм мови та значною словотвірною та правописною варіативністю мовних одиниць. Однак численні „чехізовані“ мовні елементи у словацькій мові не прижились або згодом „приспособувались“ до словацької словотвірної системи, що, на думку дослідників, доводить, що словацька мова вже до 1918 року мала досить сформовану словотвірну систему, а нові завдання, які перед нею постали у 20 – 30 роках, могли цю систему частково „розхитати“, але не могли її суттєво порушити [8, с. 173].

У сучасних умовах постійного зростання інформаційних потоків все більшого значення набуває проблема автоматичного опрацювання природномовної інформації. Комп'ютерні технології, поширившись на лінгвістику, запропонували свої технічні можливості для опрацювання, збереження і відбору мовного матеріалу. Це дало поштовх до зародження та розвитку нової галузі мовознавчих досліджень: корпусної лінгвістики. Застосування комп'ютерів та спеціального програмного забезпечення суттєво змінило спосіб дослідження мови та значно полегшило роботу зі збору й систематизації лінгвістичних даних. Створення емпіричної бази дослідження у такий спосіб забезпечує мінімум витрат зусиль і часу на зібрання даних, обсяг яких водночас суттєво збільшується. Отримані в результаті корпусного аналізу дані не тільки сприяють формулюванню якісно нових висновків про мову, але й окреслюють такі напрями досліджень, які до появи корпусів не привертати уваги дослідників. Спираючись головним чином на реальний „живий“ мовний матеріал, а не на мовну інтуїцію та інтроспекцію, корпусні дослідження дозволяють абстрагуватися від суб'єктивності дослідника і наблизитися до об'єктивного вивчення мови [1, с. 5].

Тому у здійсненні цього дослідження ми вирішили звернутися до матеріалів *Словацького національного корпусу*, а саме: *Slovenský národný korpus – r1843az1954-1.0 Bratislava: Jazykovedný ústav L. Štúra SAV 2017. Dostupný z WWW: <https://korpus>*.

juls.savba.sk. Перша версія корпусу r1843az1954-1.0 доступна від 5.2.2015 у обсязі майже 24 млн. токенів корпусово опрацьованих текстів переважно з публікацій Золотого фонду SME. Тексти у даному корпусі мають основну бібліографічну та стильову анотацію, не лематизовані та морфологічно не анотовані. Пошук здійснювався за допомогою CQL.

Досліджений матеріал показав, що у текстах корпусу 20–30 р.р. 20 ст., за частотністю, як і можна було передбачити, значно переважають фемінативи на позначення жінки за **фізіологічними ознаками, віком, статтю, родинними стосунками та свояцтвом**: *matka* (829),² *tetka* (267), *dievka* (161), *manželka* (157), *babka* (39), *panenka* (23), *vnučka* (20), *divka* (17), *sesternica* (17), *človečica* (8), *stárka* (9), *mladica* (9), *rodička* (5), *vdovica* (5), *pastorkyňa* (5), *devka* (2), *devica* (2), *vrstovnica* (2), *d'ovka* (1), *dzívka* (1), *dzievka* (1), *dzevka* (1), *vrstovnička* (1), *štyriciatnica* (1), *dvadsiatnica* (1), *kišasonka* (2), *kišašonka* (2), *tamovka* (2), *jedináčka* (1), *vnučka* (1), *pramatka* (1), *svatka* (1), *kmetica* (1), *sestrica* (1), *zolvica* (1), *bratanica* (1), *šestinedielka* (1), *seniorka* (1).

„*Matka sedliačka* vám tvrdí, že vtedy odpoľudnia na poli bola úplne opustená, pri pôrode jej nik nepomáhal, musela si pomôcť sama“ (Gejza Vámoš. Atómy Boha), „Práce schopní pracovali na roli, v dedinke iba pasáci husí, menšie deti, a ak nejaká *stará babka* ostala doma varovať malé vnúčatá“ (Anton Bielek. Obrázky z hôr), „*Bola tu vraj dievka driečna, jediná dcéra svojej matere. Ilenkou ju volali, nemala páru medzi pilianskymi dievčatmi*“ (Terézia Vansová. Z našej dediny).

Прикметно, що саме назви цієї семантичної групи відзначаються надзвичайною продуктивністю щодо творення демінутивних форм: *taminka*, *tamka*, *dievočka*, *devuška*, *babuška*, *baběnka* тощо. Статистику фемінативів з демінутивними суфіксами ми до дослідження не залучали.

Ще одну групу жіночих особових назв творять фемінативи за **територіальною чи національною ознакою** (демографічні назви): *Slovenka* (36), *Cigánka* (34), *Židovka* (9), *rodáčka* (8), *sedliačka* (7), *Maďarka* (7), *Nemka* (7), *Bosniačka* (6), *Polka* (5), *Kysučanka* (3), *Talianka* (2), *Čerkeska* (2), *Srbka* (2), *Switezianka* (2), *občianka* (2), *obyvatelka* (2), *Liptáčka* (2), *Londyňanka* (2), *kopaničiarka* (1), *Nemkyňa* (1), *Turkyňa* (1), *Češka* (1), *Mošovčianka* (1), *Polonemka* (1), *Popomaloruska* (1), *Polopolka* (1), *Klenovčianka* (1), *Čičanka* (1), *Černohorka* (1), *Viedenčianka* (1), *Viedenčanka* (1), *Cigánka* (1), *Hercegovinka* (1), *Bystričianka* (1), *dedinčianka* (1), *domorodka* (1), *Switezianka* (1).

„Čo si, *Slovenka* či *Maďarka*? Tvoj otec sa priznal akiste za Maďara, tvoja *matka* je *Nemka* a tvoji súrodenci sú Maďari. A čo si ty?“ (Ladislav Nádaši-Jégé. S duchom času), „Slovák hovorí: „Kde *Slovenka*, tam spev; kde *Maďarka*, tam hnev; kde *Nemkyňa*, tam faleš; kde *Cigánka*, tam krádež“ (Jozef Ľudovít Holuby. Obrázky zo Slovenska).

Окрему групу складають жіночі назви за **зовнішнім виглядом, характерною ознакою чи поведінкою**: *krásavica* (21), *falošnica* (9), *černovláška* (8), *nešťastnica* (7), *blondínka* (7), *klebetnica* (7), *pobehlica* (7), *blondínka* (5), *nevernica* (5), *rapotačka* (4), *milovnica* (4), *nehanebnica* (4), *zlatovláška* (3), *neborka* (3), *hrdopýška* (3), *figliarka* (4), *blondýnka* (3), *dračica* (3), *nevďačnica* (3), *podvodnica* (3), *všetečnica* (3), *čertica* (3), *fahkomyselnica* (3), *prostitútko* (2), *amazonka* (2), *nebožka* (2), *nehanblivica* (2), *narciska* (2), *čiernovláška* (1), *zlatovláška* (1), *rusovláška* (1), *tmavovláška* (1), *brünetka* (1), *plavovláška* (1), *maškrtnica* (1), *posmešnica* (1), *roztopašnica* (1), *ukrutnica* (1), *veternica* (1), *vzteklica* (1), *zlostnica* (1), *šelmica* (1), *námesačnica* (1), *nenasytenica* (1), *naničhodnica* (1), *abstinentka* (1), *dobrodejka* (1), *farizejka* (1), *hrdinka* (1), *smieriteľka* (1), *zlodejka* (1), *nebožička* (1), *nevinnosťka* (1), *pobehajka* (1), *popeluška* (1), *ukrutnička* (1), *dobrodružka* (1), *korhelkyňa* (1), *korhelkyňa* (1).

„Pravdaže jej nadávali, že je *rapotačka* – *klebetnica*, ale všade ju radi videli“ (Martin Hranko. Kukučka), „Vy ste *figliarka*, teta Uršula!“ (Ferko Urbánek. Náš pán ujo), „A o siedmej akási *blondínka* netrpelive sa díva na hodiny, že ten naničhodník ešte nejde“ (Gejza Vámoš. Editino očko).

До назв особи жіночої статі за **міжособистісними стосунками** належать: *priateľka* (29), *snúbenica* (25), *milienka* (23), *súsedka* (19), *frajerka* (19), *chovanica* (16), *pestúnka* (15), *pacientka* (13), *kamarátka* (11), *susedka* (6), *varovkyňa* (3), *nepriateľka* (2), *priateľkyňa* (2), *priateľkyňa* (2), *milienka* (2), *oddanica* (2), *nepriateľkyňa* (1), *opatrovkyňa* (1), *predchodkyňa* (1), *priateľkyňa* (1), *priateľkyňa* (1), *kolegyňa* (1), *vrahyňa* (1), *spolužiačka* (1), *spoločnička* (1), *spoločnica* (12), *kochanka* (1), *dôvernica* (1), *dlžnica* (1), *sverenica* (1), *súložnica* (1), *slubenica* (1), *dojka* (1), *opatrovnica* (1).

„To ti dosvedčí i tvoja drahá *priateľka*, *pani radcová*, s ktorou som sa showáral, keď ma prišli volať k tomu chorému zobrákovi“ (Ladislav Nádaši-Jégé. S duchom času), „Hlávka ma nebolí, len ma ľubost morí; susedova Marka, to mi je *frajerka*“ (Karol Anton Medvecký. Sto slovenských ballád).

Ще одна група жіночих назв за **рівнем статку, майнових відносин та належності до класового чи соціального шару, який вказує на рівень статку**: *statkárka* (20), *žobračka* (7), *zemianka* (5), *zemanka* (5), *vymenkárka* (5), *boháčka* (4), *dedička* (3), *majiteľka* (3), *hoferka* (2), *otrokyňa* (2), *majiteľka* (1), *milionárka* (1), *mestianka* (1), *trochárka* (1), *aristokratka* (1), *nešľachetnica* (1), *penzistka* (1), *hotelierka* (1).

„Ďalej spomínala, že keby to vraj *boháčka* spáchala, nevyčítali by s ňou také komédie, ako s úbohous Evou“ (Ferko Urbánek. Hriešnica), „A vtedy pocítila *výmenkárka*, čo i naoko hundrala na *dievča*, že prehréšuje sa proti mužovým príkazom“ (Peter Kompiš. Zelený mlyn). „*Statkárka* sa zahľadela von do zimnej krajinky, ktorú príroda prikúzlila za jedinu noc“ (Peter Kompiš. Zaviata fontána).

У матеріалах Словацького народного корпусу нами виявлено незначну кількість фемінативів за **релігійними та ідеологічними переконаннями або способом життя, що з ними пов'язані**: *hriešnica* (15), *katolíčka* (8), *svätica* (8), *evanjelička* (7), *jazyčnica* (5), *svätušká* (4), *cirkevníčka* (4), *cirkevníčka* (3), *Luteranka* (3), *kresťanka* (3), *mniška* (1), *samotárka* (1), *klaštornica* (2), *pustovnica* (3), *národovkyňa* (1), *feministka* (1), *reformátka* (1), *vlastenka* (1), *arcipanslávka*.

„A ona také *luteránka*, bila by sa za tú svoju vieru, len v tom kostole vyseďovať“ (Peter Kompiš. Matka), „Ja som mu tiež nemohol dať vývod, lebo som nevedel, či to hovorila ako *kresťanka* vôbec a či ako *katolíčka*, keď vedela o ňom, že je evanjelik“ (Michal Bodický. Rozpomienky a pamäti).

Високою частотністю у означений період позначені **андроніми на позначення жінки за професією, родом заняття, соціальним статусом або посадою чоловіка**: *mlynárka* (72), *rychtárka* (32), *farárka* (24), *rehtorka* (8), *notárka* (8), *horárka* (5), *direktorka* (5), *kasnárka* (4), *farnička* (1), *apaterárka* (2), *sultánka* (1), *rektorka* (1), *uhliarka* (1), *prefektka* (1), *hodinárka* (1), *generálka* (1).

² Тут і далі у дужках наводимо частотність вживання фемінатива у текстах, що увійшли до Словацького народного корпусу

„Domáci: mlynár, **mlynárka** a najstaršia **dcéra** prestali jest', akoby boli razom stratili chuť“ (Peter Kompiš. Zelený mlyn), „Pozrite len, jako na mňa zazerá, keď som ho prezradila“, hovorila pani **notárka**, ukazujúc na svojho muža, ktorý od zlosti blednul a pri rečiach svojej polovičky nepekným okom hľadel na ňu...“ (Pavel Beblavý. Pút' na Velehrad), „A potom berie **pani direktorka** všelijaké hodiny, klavírne, francúzske a čo ja viem aké. I maľovať sa, vraj, učí“ (Peter Kompiš. Dieťa), „Prečo si si nepýtala niečo v horárni, **horárka** je dobrá žena, dá každému núdznemu“ (Ol'ga Textorisová. Tri rozprávky).

Прикметно, що значну кількість жіночих назв осіб, зафіксованих у текстах корпусу, творять і **фемінативи – назви соціально активної особи**:

За постійно чи тимчасово виконуваною функцією, ситуативною діяльністю або статусом, освітнім статусом: *žiačka* (14), *svedkyňa* (7), *družica* (5), *besednica* (4), *prednášateľka* (3), *predsedníčka* (3), *prednášateľka* (3), *vysloboditeľka* (2), *posluchárka* (2), *čitateľka* (2), *posluchačka* (2), *hlásateľka* (2), *trpiteľka* (2), *jednatelka* (2), *studentka* (1), *učnica* (1), *radkyňa* (1), *prosebnica* (1), *pútnica* (1), *vinšovnica* (1), *sprievodkyňa* (1), *zradkyňa* (1), *tuláčka* (1), *propagátorka* (1), *osloboditeľka* (1), *nosička* (1), *návštevatelka* (1), *cestovateľka* (1), *modlenička* (1), *lovkyňa* (1), *plavkyňa* (1), *jazdkyňa* (1), *patronka* (2), *patronka* (1).

„Ja som tu práve vykladal naše národné krivdy, keď sa dostavi ku mne **žiačka** z tamojšej vyššej elementárky ...“ (Karol Anton Medvecký. Sto slovenských ballád“, „**Prednášateľka** vystúpi vo vkusnom maškarnom obleku, bez náličnice, túto drží v ruke a s citom recituje“ (Ferdo Urbánek. Sólové výstupy pre dámy), „A kto zná“ prerušil mlčanie Tornally „či v nej až poteraž neupí moja **vysloboditeľka**?“ (Pavel Beblavý. Dedič Muráňa).

Виявлені нами назви за титулом зазвичай позначають і жінку за її власним титулом, і за титулом чоловіка: **grófka** (33), **barónka** (10), **kurfürstka** (7), **kňazica** (3), **hosudarka** (2), **kňahyňa** (2), **panovníčka** (2), **kňazovka** (1), **vojvodkyňa** (2), **kňazka** (1).

Жіночі назви титулованих осіб часто трапляються в текстах поряд з назвами жінок за активною суспільною діяльністю, адже жінки, що мали статус у суспільстві, певний титул, а відтак – і можливість здобути освіту, займались суспільною діяльністю: „**Protektorkou** či **patronkou** bálu bývala niektorá **grófka** alebo **barónka** v stolici, často i žena hlavného župana“ (Peter Kompiš. Mostenické bály).

За господарсько-побутовою діяльністю: *služka* (107), *hospodárka* (7), *služka* (5), *domovnica* (4), *frajcimerka* (3), *posluhovačka* (2), *služebkyňa* (2), *služobkyňa* (2), *zlužobnica* (1), *kľučiarica* (1), *domovníčka* (1), *pomocníčka* (1), *obsluhovačka* (1), *nádenička* (1), *nádenička* (1), *nádenica* (1), *vypomocnica* (1).

„GUSTO: Ale tvoja **frajcimerka** ma len predsa tu i tu obslúžiť musí. BETKA: Ešte že čo? Aký múdry. Ja si ňa obslúžim sama. **Fracijmerka** bude len na parádu“ (Ferdo Urbánek. Ó, tie ženy!), „A za to ju ani do polovice nedal, ako to robí každý poriadny manžel. Nič nemá na seba písané, je u neho horšia, než **nádenica**, nežli **služka**“ (Peter Kompiš. Bič).

Серед **фемінативів за місцем роботи, професією та родом діяльності** виявлено найбільше особових назв, що ідентифікують жінку за її діяльністю у сферах освіти та культури, кулінарії, торгівлі, медицини. Рідше – у фінансовій, адміністративній сфері, у сфері надання побутових послуг тощо. У цій семантичній групі виявлено такі лексичні одиниці: *kuchárka* (42), *učiteľka* (25), *krčmárka* (20), *žnica* (19), *tanečnica* (17), *pekárka* (17), *úradníčka* (14), *úradnica* (9), *spevákka* (8), *poštárka* (8), *robotnica* (7), *ošetrovatelka* (6), *kontoaristka* (5), *pokladnička* (5), *doktorka* (6) *šenkárka* (4), *veštička* (4), *predavačka* (4), *herečka* (4), *účtovníčka* (3), *spisovateľka* (3), *umelkyňa* (3), *krajčírka* (3), *trafikantka* (2), *robotníčka* (2), *redaktorka* (2), *práčka* (2), *žnička* (2), *pračka* (4), *poetka* (2), *pisateľka* (2), *veštkyňa* (2), *ševkyňa* (2), *filozofka* (2), *redaktorka* (2), *kucharka* (1), *kramárka* (1), *kellnerka* (1), *kasírka* (1), *kassírka* (1), *husiarka* (1), *žnečka* (1), *rolníčka* (1), *tajomníčka* (1), *prodavačka* (1), *pisateľka* (1), *pisárka* (1), *mliečarka* (1), *medička* (1), *lekárka* (1), *krajčírka* (1), *vychovateľka* (1), *učiteľka* (1), *tkáčka* (1), *spisovateľka* (1), *sekretárka* (1), *harfenistka* (1), *kreslička* (1), *priekupnica* (1), *čiašnica* (1), *vyšivkárka* (1).

„Členami sdruzenia boli krem nej miestna **trafikantka**, suchá, mrzutá **stará panna**, **slečna kasírka** so železničnej stanice, mladý doktor práv, zamestnaný v kancelárii dra Mihóka, fabričný inženieer a profesor Zalkai, ambiciozny vyholený brúnet so zlatým cvikom na veľkom uhrovitom nose“ (Peter Kompiš. Osloboditeľ), „Bolo mi tiež nápadným, že **pisateľka** pozná rozkvitlú lipku pri Kamennom mlyne, ale tých dvestotisíc zvíťazilo“ (Ferdinand Dúbravský. Podozrivá nevesta), „Terajšia správa spočíva v rukách dám: Anna Jurkovičová, **jednatelka**; Kristína Smieskolová, **účtovníčka**; Ella Bohatová, **kreslička**, Betka Ozábalová, **výpomocnica** (Ferdinand Dúbravský. Slobodné mesto so sriadeným magistrátom Uhorská Skalica). „V nemocnici márne ho zadržavala **ošetrovatelka**. Rútil sa do izby k žene a túžil si ju k sebe, hotový vďačne s ňou umreť, keby bolo treba“ (Peter Kompiš. Zelený mlyn), „**Slečna** doktorka, je zle. VOKURKOVÁ vyskočí: Čože je, človeče, hovorte, čo je tam vonku?“ (Gejza Vámoš. Atómy Boha).

Виявлено фемінатив **doktorka** і у значенні жінки-носія наукового ступеня, що засвідчує досить широкі можливості для жінок не лише у сфері медицини, але й науки: „**Doktorka filozofie** Lujza podceňovala prácu svojej švagrinej Helmerovej a shodla sa s jej troma **dcérami**, „že **mama** je nervózna“ (Ferdo Urbánek. Doplňok č. 1. Urbánkovej dramatickej literatúry (do konca roka 1938)).

Досліджений нами матеріал демонструє, що за частотністю вживання у Словацькому народному корпусі, у 20-30 роки 20 ст. значно переважають фемінативи на позначення жінки за фізіологічними ознаками, віком, статтю, родинними стосунками та свояцтвом. Натомість жінка у досліджуваних текстах постає як цілком самостійна, соціально активна особа, що й відображається у системі її назв: семантична група фемінативів на позначення жінки за професією та родом діяльності є найчисельнішою (61 одиниць). Друге за чисельністю місце посідає лексико-семантична група жіночих назв за зовнішнім виглядом, характерною ознакою чи поведінкою (59 одиниць). На опрацьованому матеріалі нами виявлені також наступні групи фемінативів: за фізіологічними ознаками, віком, статтю, родинними стосунками та свояцтвом (38 одиниць), за територіальною чи національною ознакою (37 одиниць), за міжособистісними стосунками (34 одиниць), за постійно чи тимчасово виконуваною функцією, ситуативною діяльністю або освітнім статусом (34 одиниць), за релігійними та ідеологічними переконаннями або способом життя, що з ними пов'язані: (19 одиниць), за рівнем статку, майнових відносин та належності до класового чи соціального прошарку, який вказує на рівень статку (18 одиниць), за господарсько-побутовою діяльністю (17 одиниць), андроніми на позначення жінки за професією, родом заняття, соціальним статусом чоловіка (16 одиниць), за титулом чоловіка або за власним титулом (10 одиниць). Найбільш продуктивним фемінізувальним формантом виявився, цілком передбачувано, формант *-ka* (237 одиниць), другим продуктивним формантом є формант *-ica* (72 одиниць) і дещо меншою продуктивністю відзначається формант *-yňa* (31 одиниць). Зазначимо, що нами виявлено досить значну кількість

випадків варіювання фемінізувальних формантів, як-от: *Nemka – Nemkyňa, úradníčka – uradnica, spoločníčka – spoločnica* та дублетних правописних форм: *kasírka – kassírka, slúžka – služka, zemanka – zemiánka* тощо. Оскільки до нашого аналізу були залучені усі тексти, що увійшли корпусу 20-30-х р., фактичний матеріал засвідчує не лише питомо словацькі літературні найменування жінки, але й варіанти т. зв. чехословацької мови, діалектні та регіональні одиниці та оказіоналізми. Отож найбільш живі лексичні одиниці часто вирізніються великою чисельністю варіативних форм, як-от: *prateľkuňa – priateľkuňa – pritel'kuňa – prítelkuňa, dievka – dívka – devka – devica – d'ovka – dzívka – dzievka – dzevka* тощо. Однак дане дослідження дозволяє стверджувати, що вже у 20–30 рр. 20 ст. у словацькій мові простежується тенденція до регулярного та послідовного творення жіночих корелятивів до чоловічих родо-особових форм, ймовірно, під впливом чеської мови, що опиралася на давню старочеську традицію. Перспектива даного дослідження бачиться нам у дослідженні впливів словацької (та чеської мови) на західноукраїнський варіант української мови, одним із сегментів якого була мова жителів Підкарпатської Русі, яка у зазначений період входила до складу Чехословаччини з офіційно затвердженим у чехословацьких державних документах правом користуватись власною «галицькою малоруською мовою».

Джерела та література:

1. Жуковська В.В. Вступ до корпусної лінгвістики : навч. посіб. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. 142 с.
2. Пода О. Газети Радянської України 20–40-х років ХХ століття: проблема гендерного маркування. Психолінгвістика: наук.-теорет. зб. Переяслав-Хмельницький, 2008. Вип.1. С. 197–204.
3. Тараненко О. Словотворення української мови в аспекті її сучасних системно-нормотворчих тенденцій (кінець ХХ – початок ХХІ ст.). Мовознавство. 2015. № 1 С. 3–32.
4. Шпигітько І. Фемінативи з суфіксом –ка в українській і словацькій мовах. Вісник Дніпропетровського університету. Серія „Мовознавство“. Дніпропетровськ, 2010. № 11. Вип. 16. С. 383–388.
5. Analýza významu a možností používania rodovo vyváženého jazyka Národný projekt. Inštitút rodovej rovnosti. Termín realizácie projektu: 10/2009 – 03/2015 / Jana Cviková (ed.). URL: http://www.ruzovymodrysvet.sk/chillout5_items/1/6/0/1/1601_5755f0.pdf (дата звернення: 15.2.2022).
6. Blanár V. Minister–ministerka // Slovo a tvar II. Bratislava, 1948. Č. 2. S. 52–54.
7. Dvonč L. Odvođenje názvy osôb ženského rodu v spisovnej slovenčine // Slovenská reč. 1972. Č.1. S. 39–48.
8. Furdík J. Život so slovtvorbou a lexikológiou. Výber štúdií pri príležitosti nedožitých sedemdesiatin / Ed. Ološtiak M., Gianitsová – Ološtiaková L. Košice : LG, 2005. 473 s.
9. Horecký J. Onomaziologická štruktúra Slovenčiny. Bratislava : SJS pri SAV, 2003. 61 s.
10. Horecký J. Ženské mená zamestnania // Slovo a tvar III. Bratislava, 1949. Č. 2. S. 73–75.
11. Jazykovedné štúdie XXXIII. Prechýľovanie: áno – nie? / ed. Molnár Satinská L., Valentová I. Bratislava : SAV, 2016. 160 s.
12. Jóna Eugen. Václav Vážný a jeho práce o slovenčine // Naše řeč, 1953. R. 36. Č. 3–4, S. 80–87. URL: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=4282> (дата звернення: 16.2.2022).
13. Kredatusová J. Nové ženské pomenovania v ukrajínčine a slovenčine // Kredatusová J. Ukrajinská neológia a obnovovacie procesy v ukrajinskej lexike. Prešov : FF PU v Prešove, 2014. S. 144–151.
14. Mazúr S. Ženské formy k menám zamestnania // Slovenská reč. 1942 – 1943. R.X. S. 135–136.
15. Miko F. Rod číslo a pád podstatných mien. Bratislava : SAV, 1962. 254. s. 5.
16. Morfológia slovenského jazyka / Dvonč L. a iní. Bratislava: SAV, 1966. 894 s.
17. Pavelek J. Gramatické dielo Antona Bernoláka. Bratislava : SAV, 1964. 554 s.
18. Pavlovič J. Lexikológia slovenského jazyka. Kompendium náuky o slovnej zásobe. Trnava, 2012. 82 s.
19. Slovenský národný korpus – r1843az1954-1.0 Bratislava: Jazykovedný ústav E. Štúra SAV 2017. Dostupný z WWW: <https://korpus.juls.savba.sk>.
20. Sokolová M. Nový deklináčny systém slovenských substantív. Prešov : FFPU v Prešove, 2007. 346 s.
21. Štefaňáková J. Rodovo symetrický jazyk v slovenskom a nemeckom jazykovom prostredí v kontexte európskej rodovej politiky a gender mainstreamingu. Banská Bystrica, 2020. 317 s.
22. Urbanová Lujza. Rodovo citlivá slovenčina – súčasný stav, možnosti jej tvorby a využitia // Odkazy a výzvy modernej jazykovej komunikácie: zborník príspevkov zo 7. Medzinárodnej vedeckej konferencie konanej 23. – 24.09.2009 v Banskej Bystrici / Jana Klincková (ed.). Banská Bystrica, 2010. S. 558–570.

References:

1. Zhukovs'ka V.V. Vstup do korpusnoy linhvistyky [Introduction to corpus linguistics]: navch. posib. Zhytomyr : Vyd-vo ZhDU im. I. Franka, 2013, 142 s.
2. Poda O. Hazety Radyans'koyi Ukrayiny 20–40-kh rokov KhKh stolitya: problema hendernoho markuvannya [Newspapers of Soviet Ukraine in the 1920s and 1940s: The Problem of Gender Labeling]. Psykholinhvistyka [Psycholinguistics]: nauk.-teoret. zb. Pereyaslav-Khmel'nyts'kyu, 2008. Vyp.1. S. 197–204.
3. Taranenko O. Slovtvorennia ukrayins'koyi movy v aspekti yiyi suchasnykh systemno-normotvorchykh tendentsiy (kinets' XX – pochatok XXI st.) [Word-formation of the Ukrainian language in the aspect of its modern system-normative tendencies (end of XX – beginning of XXI century)]. Movoznavstvo [Linguistics]. 2015. № 1 S. 3–32.
4. Shpit'ko I. Feminatyvy z sufiksom –ka v ukrayins'kij i slovats'kij movakh [Feminatives with the suffix –ka in Ukrainian and Slovak]. Visnyk Dnipropetrovs'koho universytetu. Seriya „Movoznavstvo“ [Bulletin of Dnipropetrovsk University. Linguistics Series]. Dnipropetrovs'k, 2010. № 11. Vyp. 16. S. 383–388.
5. Analýza významu a možností používania rodovo vyváženého jazyka Národný projekt. Inštitút rodovej rovnosti. Termín realizácie projektu: 10/2009 – 03/2015 / Jana Cviková (ed.). URL: http://www.ruzovymodrysvet.sk/chillout5_items/1/6/0/1/1601_5755f0.pdf (дата звернення: 15.2.2022).
6. Blanár V. Minister–ministerka // Slovo a tvar II. Bratislava, 1948. Č. 2. S. 52–54.
7. Dvonč L. Odvođenje názvy osôb ženského rodu v spisovnej slovenčine // Slovenská reč. 1972. Č.1. S. 39–48.
8. Furdík J. Život so slovtvorbou a lexikológiou. Výber štúdií pri príležitosti nedožitých sedemdesiatin / Ed. Ološtiak M., Gianitsová – Ološtiaková L. Košice : LG, 2005. 473 s.
9. Horecký J. Onomaziologická štruktúra Slovenčiny. Bratislava : SJS pri SAV, 2003. 61 s.
10. Horecký J. Ženské mená zamestnania // Slovo a tvar III. Bratislava, 1949. Č. 2. S. 73–75.
11. Jazykovedné štúdie XXXIII. Prechýľovanie: áno – nie? / ed. Molnár Satinská L., Valentová I. Bratislava : SAV, 2016. 160 s.
12. Jóna Eugen. Václav Vážný a jeho práce o slovenčine // Naše řeč, 1953. R. 36. Č. 3–4, S. 80–87. URL: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=4282> (дата звернення: 16.2.2022).
13. Kredatusová J. Nové ženské pomenovania v ukrajínčine a slovenčine // Kredatusová J. Ukrajinská neológia a obnovovacie procesy v ukrajinskej lexike. Prešov : FF PU v Prešove, 2014. S. 144–151.

14. Mazúr S. Ženské formy k menám zamestnania // Slovenská reč. 1942 – 1943. R.X. S. 135–136.
15. Miko F. Rod číslo a pád podstatných mien. Bratislava : SAV, 1962. 254. s. 5.
16. Morfológia slovenského jazyka / Dvonč L. a iní. Bratislava: SAV, 1966. 894 s.
17. Pavelek J. Gramatické dielo Antona Bernoláka. Bratislava : SAV, 1964. 554 s.
18. Pavlovič J. Lexikológia slovenského jazyka. Kompendium náuky o slovnej zásobe. Trnava, 2012. 82 s.
19. Slovenský národný korpus – r1843az1954-1.0 Bratislava: Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV 2017. Dostupný z WWW: <https://korpus.juls.savba.sk>.
20. Sokolová M. Nový deklinačný systém slovenských substantív. Prešov : FFPU v Prešove, 2007. 346 s.
21. Štefaňáková J. Rodovo symetrický jazyk v slovenskom a nemeckom jazykovom prostredí v kontexte európskej rodovej politiky a gender mainstreamingu. Banská Bystrica, 2020. 317 s.
22. Urbancová Lujza. Rodovo citlivá slovenčina – súčasný stav, možnosti jej tvorby a využitia // Odkazy a výzvy modernej jazykovej komunikácie: zborník príspevkov zo 7. Medzinárodnej vedeckej konferencie konanej 23. – 24.09.2009 v Banskej Bystrici / Jana Klincková (ed.). Banská Bystrica, 2010. S. 558–570.